

FILM KAO NASTAVNO SREDSTVO

Sažetak: Film kao nastavno sredstvo već se odavno koristi u međunarodnoj didaktičkoj praksi. Polazeći od nekolicine tekstova koji teorijski razmatraju njegovu upotrebu, kao i od ličnog iskustva sa ovim tipom predavanja, ovaj rad pokušava odgovoriti na pitanje na osnovu čega se ova (uslovno rečeno) novina može uspješno „implementirati“, kao i koje su njene prednosti i nedostaci.

Neki od aspekata koje rad razmatra su sljedeći:

- neophodni nivoi znanja jezika pri upotrebi filma kao nastavnog sredstva;
- načini gledanja filma, motivacija studenata i načini njenog održavanja;
- termin „languaculture“ i njegovo značenje: povezanost kulture i jezika kao jedinstvenog i nerazdvojivog sistema didaktičke prakse;
- utilitaristički aspekt filma: simulacija stvarnih životnih i svakodnevnih situacija i njihovo približavanje studentima;
- brzina i druge karakteristike govornog jezika: zastupljenost standardizovanog jezika i dijalekata/regionalizama.

Cljučne reči: film, nivoi poznavanja jezika, motivacija, „languaculture“, simulacija, „realnosti“, govorni jezik u filmu

1. Uvod

Pitanje filma kao nastavnog sredstva je već bilo predmet rasprave nekolicine tekstova koji teorijski razmatraju njegovu upotrebu, iako se, u domenu didaktike stranih jezika kod nas, ono još uvijek može smatrati novinom, a vrlo često je shvaćeno tek kao dopunsko ostalim didaktičkim aktivnostima ili čak potpuno marginalizovano. S druge strane, nove tendencije u okviru interkulturalnosti u nastavi, posebno naglašavaju potrebu za uspješnom „živom“ komunikacijom na stranom jeziku kao i za direktnim kontaktom sa jezikom koji se izučava, a sve u cilju promicanja interkulturalnog odgoja i obrazovanja. Uzimajući to u obzir, upotreba filma kao nastavnog sredstva prilikom učenja stranih jezika sve više dobija na važnosti.

2. Nove tendencije u okviru interkulturalnog pristupa

„Imparare una lingua significa ‘portare’ e fare propria la cultura che essa veicola ed esprime“¹ (Favaro, 2008: 35)

Imajući na umu nove tendencije interkulturalnog pristupa u nastavi stranih jezika, mogli bismo se, prije svega, upitati šta onda podrazumijeva uspješna komunikacija na stranom jeziku danas, kao i kako se najneposrednije i najlakše može ostvariti. Takva komunikacija ne podrazumijeva samo poznavanje određenih gramatičkih pravila i njihovo ispravno primjenjivanje, već i dobro razvijenu sposobnost interakcije među govornicima, koja pak nalaže upotrebu i nekih drugih komunikativnih znakova, i to posebno onih neverbalnih. A cilj takve komunikacije jeste što bliži kontakt sa kulturom jezika koji se izučava. Zato je posebno široko pitanje povezanosti izučavanja jezika i izučavanja kulture kojoj on pripada i vrlo je indikativno i za samu temu filma kao nastavnog sredstva.

Ipak, dok s jedne strane pomenute savremene tendencije sve više uzimaju primat u nastavi stranih jezika, s druge nas realnost još uvijek uči da je stari, frontalni način predavanja, koji je lišen aktivnog učešća učenika u nastavi i koji stavlja akcenat prije svega na gramatiku, još uvijek izrazito dominantan. Iako se njegova važnost ne može zanemariti, teško je opravdano tvrditi kako je njegova ekskluzivnost u nastavi, a u pogledu trajnosti i kvaliteta usvojenog znanja, u cijelosti opravdana. Zato se njegovom sistematskom i isključivom primjenom gotovo uvijek dolazi do istih rezultata: učenik nastoji da gotovo mehanički slijedi niz gramatičkih regola koje je nastavnik prethodno utvrdio i pokazao na času. Ukoliko na taj način bude nešto i naučeno, rezultati tog rada obično su oskudni i kratkoročni. Na taj način se na času u stvari ne utiče na izbjegavanje pasivnosti studenta, već se ona prihvata kao nužna datost, kao dio provjerenog sistema u kojem i predavač i učenik dobro znaju svoju ulogu od koje gotovo nikad nema odstupanja. Primjećuje to i Danilo Capasso dok piše o svom iskustvu predavača italijanskog jezika na Univerzitetu u Banjoj Luci:

„...students learn the rules only passively, extranging them from a context and so they become abstract concepts“ (Capasso, 2011: 311).

Metod podučavanja je, dakle, gotovo uvijek isti: prvo nastavnik objašnjava gramatička pravila a onda ih učenik primjenjuje kroz adekvatno osmišljene vježbe. Često sami učenici, naviknuti isključivo na jedan tip nastave, ne žele bilo kakve novine u pristupu. Tokom dva kursa italijanskog jezika koja sam držao dvjema starosno vrlo heterogenim grupama učenika (od dvadeset pa do četrdeset godina), mnogi učenici su insistirali na njima već dobro poznatoj, okoštaloj šemi predavanja i usvajanja sadržaja, jer su, prema vlastitom priznanju, na takav pristup navikli. Nalazeći se uvijek u inferiornoj poziciji i nastojeći da ne odstupa mnogo od već poznatog načina primjene naučenog, učenik ne može, niti nastoji, promijeniti

¹ „Naučiti jedan jezik znači ‘nositi’ i učiniti svojom kulturu koju on prenosi i izražava“.

svoj status. Sve to obično stvara vrlo rigidnu radnu atmosferu u kojoj student treba da se ponaša onako kako se od njega „očekuje“, dok je predavač taj koji jedini „mora“ biti sve vrijeme aktivan. Takva radna atmosfera bi se mogla svesti na sljedeće zapažanje:

„Se [il docente] detiene sempre e comunque l'ultima parola o non tollera il silenzio, può ingenerare una situazione di passività nella classe, la quale può tingersi di aggressività“.² (Torresan, 2007: 10)

S druge strane, kako smo naznačili, nailazimo na cijeli niz pojmova koji ukazuju na potrebu za drugačijim načinom organizovanja i sprovođenja nastave stranih jezika. Među njima možemo izdvojiti pojam „relativismo culturale“³ (Pavan, 2007: 3), koji se možda može označiti i kao krajnji cilj učenja nekog stranog jezika, a koji treba da dovede do socijalizacije, koja je pri izučavanju gramatike u dobroj mjeri zanemarena. To je termin koji autorka koristi govoreći o, u ovom slučaju, italijanskom kao stranom jeziku u međunarodnoj didaktičkoj praksi, a pod njim podrazumijeva prihvatanje i razumijevanje modela ponašanja i sistema vrijednosti pripadnika drugih kultura, upoređivanje dvaju kultura, te uzdržavanje od osude i lažnih očekivanja koja ne odgovaraju onima proizašlim iz vlastite. To je jedan od najvažnijih razloga zbog kojih istraživači posebno naglašavaju važnost sve veće neophodnosti izučavanja jezika i kulture istovremeno. Karen Risager u tom kontekstu spominje termin „languaculture“ (Risager, 2006: 133), koji u sebi objedinjuje izučavanje jezika i kulture kao nerazdvojivog sistema koji računa na razlike u onome što Geert Hofstede metaforički naziva „mental software“ (Hofstede, 2003: 5). Mentalni software označava onaj sistem vrijednosti koji karakteriše kulturu u kojoj se rađamo i živimo i koji je imanentan svakom čovjeku. Languaculture stoga povezuje pripadnike različitih kultura, različite „mentalne software“ pri procesu učenja stranog jezika, računajući prije svega na dobrovoljnu potrebu uče(s)nika za ostvarivanjem prevazilaženja kulturoloških barijera i prihvatanja specifičnih kulturološko-socijalnih, a zatim i jezičkih, karakteristika svoga sagovornika.

Već smo naznačili da se film služi mnoštvom neverbalnih znakova u procesu prenošenja svoje poruke. On zato i ima semiotički kompleksan karakter baš zahvaljujući njima, a među najvažnije bismo mogli ubrojiti: izraze lica, ton glasa, gestove, položaj tijela ili pokrete, dodire i poglede, kao i korištenje ličnog prostora (odnosno blizinu govornika pri procesu komunikacije, koje varira od kulture do kulture), navike, tretiranje vremena, sisteme vrijednosti, pa onda i sve druge manifestacije kulturoloških razlika.

S tim u vezi, Paola Celentin i Graziano Serragiotto, govoreći o didaktici stranog jezika i interkulturalnosti u nastavi, sve kulturološke razlike dijele u četiri grupe i tu ubrajaju: simbole (koji uključuju predmete, gestove i riječi), heroje (tj. osobe čije se vladanje uzima kao uzorno), rituale (odnosno esencijalne socijalne

² „Ako [predavač] ima uvijek i u svakom slučaju posljednju riječ ili ne toleriše tišinu, može proizvesti situaciju pasivnosti na času, koja se može graničiti sa agresivnošću“.

³ „kulturni relativizam“

aktivnosti u društvu) te vrijednosti (koja prije svega podrazumijevaju osjećaje za pravdu i nepravdu, dobro i zlo, itd.) (Celentin e Serragiotto, 2000: 15, 16). U pitanju je samo jedna od mogućih podjela, ali se prilikom izbora filma trebalo voditi računa i o tome da se njime obuhvati što veći broj navedenih elemenata.

3. Slika i njena sugestivna moć

„L'apprendimento di una seconda lingua comporta anche la conoscenza e lo studio di un'altra cultura. [...] si diventa familiari con le regole e le situazioni quotidiane. In tal modo si evidenziano altresì, le differenze e le somiglianze tra le culture, generando curiosità e comprensione. [...] lo studente deve imparare a destreggiarsi in una varietà e **pluralità di codici**...“⁴ (Rella, 2002: 116, 118)

Upravo među te raznovrsne kodekse ubrajamo i one vizuelne, koji se odnose na sliku. Slika se u didaktici stranih jezika može koristiti na različite načine, u zavisnosti od svoje vrste. Slike pojedinih objekata mogu pomoći učenicima pri brzem učenju izraza na stranom jeziku, koji se, najčešće, usvajaju spontanije ukoliko se vežu za neki konkretan predmet. Ako se radi o pokretnoj slici, već se može govoriti o nekoj vrsti filmskog ili video zapisa.

Slika, sama po sebi, ima visoku samostalnu semantičku vrijednost, odnosno nisu joj potrebne riječi kako bi prenijela određenu poruku. Dakle, kao osnovni element filma, slika posjeduje potencijal da već sama po sebi uspješno pripovijeda ili prenese određenu poruku. Štaviše, sliku bez dijaloga možemo označiti „čistim filmom“, a već sama ona je dovoljna za simulaciju određenih stvarnih životnih i svakodnevnih situacija i za njihovo približavanje studentima, što predstavlja i osnovni utilitaristički aspekt filma pri njegovoj primjeni pri učenju stranog jezika.

Pozivajući se baš na tu, prije svega, vizuelnu prirodu filma kao medija, ali i kao umjetnosti, Arianna Scarpa govori o tzv. otvorenosti slike, koja gledaocu dopušta sopstvenu interpretaciju viđenog i stimuliše ga da priča i razmišlja bazirajući se na svojoj „ličnoj enciklopediji“, koja uključuje sva ona znanja koja već posjedujemo kada se nađemo pred novim zadatkom, bilo da govorimo o specifičnim didaktičkim ciljevima ili o uobičajenim životnim aktivnostima.

„Si tratta dunque di un tipo di immagine sufficientemente CHIARA e TRASPARENTE, da consentire l'inserimento della nostra esperienza personale“⁵ (Scarpa: 2)

Upravo pomenuta otvorenost, jasnost slike pruža studentima mogućnost da „uđu“ u tu simuliranu realnost filma, i na taj način postanu dio ciljne kulture.

⁴ „Učenje drugog jezika podrazumijeva takođe i poznavanje i izučavanje druge kulture. [...] upozna je se sa svakodnevnim pravilima i situacijama. Na taj način se takođe ističu sličnosti i razlike između kultura, stvarajući radoznalost i razumijevanje [...] student mora naučiti da se snalazi u izobilju i **raznolikosti kodeksa**...“

⁵ „Radi se dakle o vrsti slike koja je dovoljno JASNA i OTVORENA, da dopušta uvođenje našeg ličnog iskustva“.

„Il video porta [...] gli studenti all'interno di una realtà pluridimensionale altrimenti difficilmente sperimentabile in classe, una realtà in cui vengono esposti ad un'infinità di situazioni comunicative e ricevono un grande numero di stimoli, sia linguistici che culturali, che possono sicuramente favorire non solo il loro percorso di apprendimento, ma anche la loro partecipazione attiva in classe e soprattutto la loro motivazione a studiare la lingua stessa.“⁶ (Puntil, 2001/02: 7)

Studenti će opet biti u mogućnosti da nauče i ono što eventualno nije predviđeno nastavnim planom i programom, dakle spontano:

„... come succede navigando in internet, dove si rischia, saltabecando da una pagina all'altra, da un sito all'altro, di non ricordare più perché ci si era collegati alla rete. [...] Mentre l'insegnante cercherà di fargli praticare la lingua, la loro attenzione magari verrà attratta da gesti, tic, movimenti“⁷ (Pettinari, 2000/01: 41)

Vrlo često, gledanje filma za mnoge studente u stvari jeste jedina mogućnost da budu dio ciljne kulture, a ta simulacija, iako vještačka tvorevina, jeste mnogo bliža stvarnosti od *ad hoc* situacija obično prisutnim u standardizovanim gramatičkim vježbama koje se mogu naći u mnogim knjigama gramatike, koje, koliko god prilagođene što jednostavnijem usvajanju nastavnih sadržaja, ipak pate od artifičijelnosti i usiljenosti.

Studenti su posvjedočili (prilikom projekcije određenih scena ostvarenja *Ptica kristalnog perja* Daria Argenta iz 1970.) da je ponekad mnogo lakše pratiti scenu bez dijaloga, u kojoj radnju zapravo nosi sugestivna moć same slike. Mogli bismo, uostalom, proširiti domen validnosti ove tvrdnje i reći da je i svakodnevna komunikacija (nezavisno od mjesta i vremena njenog odvijanja) izrazito određena uticajem „vizuelnog“. O tome svjedoči i Paola Celentin:

„Dobbiamo [...] ricordare che

- 83% delle informazioni che raggiungono la nostra corteccia cerebrale passa attraverso gli occhi

- solo 11% giunge dall'orecchio...

Ne possiamo dedurre che siamo molto più 'visti' che 'ascoltati'“⁸ (Celentin, 2007: 13, 14)

To je ono što Celentin zapravo naziva „paradosso della comunicazione“⁹ (Celentin, 2007: 5), a time se omogućava ostvarivanje procesa komunikacije bez korišćenja (mnogo) riječi.

⁶ „Video vodi [...] unutar multidimensionalne stvarnosti koja bi se inače teško mogla simulirati na času, stvarnosti u kojoj bivaju izloženi beskonačnosti komunikativnih situacija i primaju veliki broj stimulansa, kako jezičkih tako i kulturnih, koji sigurno mogu potpomagati ne samo njihov proces učenja, već i njihovo aktivno učešće na času i prije svega njihovu motivaciju da uče sam jezik“.

⁷ „... kao što se događa surfajući internetom, gdje se rizikuje, prelazeći sa jedne stranice na drugu, sa jednog sajta na drugi, da se zaboravi zašto smo se uopšte povezali na mrežu. [...] Dok će predavač pokušati da s njima vježba jezik, njihovu će pažnju možda privući gestovi, tikovi, pokreti“.

⁸ „Moramo [...] upamtiti da

- 83% informacija koje stižu u našu koru velikog mozga prolazi kroz oči

- samo 11% dolazi preko uha...

Iz toga možemo zaključiti da smo mnogo više 'gledani' nego 'slušani“.

⁹ „paradoks komunikacije“

4. Motivacija studenata

„Lo svolgimento delle lezioni deve essere il più articolato possibile in modo tale da dare agli studenti la possibilità di diversificare il processo dell'apprendimento.“¹⁰ (Capasso, 2002: 272)

Možemo pretpostaviti i da gledanje filma pri nastavi stranog jezika odnosno, uopštenije, njegovo korištenje kao nastavnog sredstva, pozitivno utiče i na motivaciju samih studenata. Motivacija se može označiti kao jedan od najvažnijih faktora pri uspješnom usvajanju stranog jezika, a budući da se ovdje radi o aktivnosti koja se doživljava kao zabavna i koja, najčešće, ne utiče direktno na ocjenjivanje i procjenu studentovog znanja (mada bi se, u izuzetnim slučajevima, film mogao koristiti i u tu svrhu), projekcija biva shvaćena najprije kao izazov. U tom slučaju se i može tvrditi da kulturni sadržaji mogu obrazovati motivacione i emocionalne faktore od velike važnosti. Mario Cardona tvrdi sljedeće:

„L'acquisizione di una lingua straniera [...] coinvolge la persona globalmente, in un'esperienza di apprendimento che non può prescindere da fattori motivazionali ed affettivi.“¹¹ (Cardona, 2002: 201).

Ovo je posebno važno ukoliko se posebno žele razviti komunikativne sposobnosti studenata, poboljšati njihove produktivne sposobnosti, a što je opet esencijalno shvatimo li poznavanje stranog jezika kao ostvarivanje komunikacije u praksi, u stvarnim životnim situacijama.

Gledanje filma zato samo prividno ima karakter manje bitne aktivnosti od, recimo, formulaične deklinacije imenica ili tipske konjugacije glagola. Ipak, baš se zato može govoriti o većoj zainteresovanosti učenika, o njihovoj povećanoj motivaciji; prvo, radi se o neuobičajenoj didaktičkoj aktivnosti, o dobrodošlom odstupanju od normativnih pravila i predvidljivih šema. Na taj način se studentu pomaže da prevaziđe određene poteškoće koje su najkarakterističnije pri procesu usvajanja stranog jezika, a koje ne moraju nužno imati veze sa nivoom njegovog znanja istog, već prije sa niskim nivoom samopouzdanja, nesigurnosti i, kao posljedicom svega toga, strahom od počinjavanja grešaka prilikom, prije svega, usmenog izražavanja. I zato će u manje formalnoj situaciji, jasno je, predavač moći lakše svjesno računajući na ono što Michele Daloiso naziva „motivazione intrinseca“¹² (Daloiso, 2007: 9), koja se uvijek aktivira uvođenjem novina u pogledu nastavnih sredstava.

„L'attenzione può [...] essere supportata in classe dal docente mediante:
- la novità dell'*input*, che fa leva sulla curiosità naturale del soggetto, anche se tale novità produrrà solo un temporaneo innalzamento dell'attenzione, se poi essa non viene fatta propria a livello di interesse personale; [...]

¹⁰ „Odvijanje predavanja treba biti što je moguće više strukturirano na taj način da se studentima daje mogućnost unošenja različitosti u proces učenja“.

¹¹ „Usvajanje stranog jezika [...] animira cijelu ličnost, u iskustvu učenja koje ne može ne voditi računa o motivacionim i emocionalnim faktorima“.

¹² „unutrašnja motivacija“

- il coinvolgimento e l'interazione tra i partecipanti all'evento comunicativo".¹³ (Daloiso, 2007: 17, 18)

5. Film, ali kakav?

Potrebno je praviti razliku između vrsta video zapisa, ne samo u kontekstu učenja stranog jezika kao takvog već i uzimajući u obzir kvalitet i značaj takvog zapisa, a opet sa stanovišta izučavanja kulture zemlje čiji se jezik proučava. Upravo zbog toga bismo filmove mogli označiti kao adekvatniji i poželjniji materijal jer, uz podrazumijevajuću mogućnost postojanja izuzetaka, pokazuju određenu tehničku superiornost proizvodima namjenjenim, najčešće, televizijskom emitovanju, a isto tako i u pogledu važnosti sa stanovišta značaja za kulturu jezika koji se izučava. U pitanju je, jasno, generalizacija, koja podrazumijeva postojanje izuzetaka (makar sa tehničke tačke gledišta, određeni televizijski serijali mogu pokazati zavidan nivo produkcijskih vrijednosti, ponekad čak i u odnosu na bioskopske filmove). Na taj način, prije svega preko slike, ostvaruje se međukulturalna komunikacija bez koje bi postojao rizik izučavanja i doživljavanja lingvističkog obrazovanja kao vještačkog i samodovoljnog procesa, koji nije u kontaktu sa jezičkom i socijalnom stvarnošću na koju se odnosi.

Shvatanje pojma kulture donekle je proizvoljno, ali bi se ipak trebalo odnositi na ono što u velikoj mjeri određuje zemlju čiji se jezik izučava, dakle i na savremenu, popularnu kulturu, pa čak i na određene vidove svakodnevnog života, nevezane za bilo kakav oblik umjetničkog izražavanja, poput mode, gastronomije ili politike. Stoga se sa pravom možemo upitati kakve estetičke, pa i moralne principe mora da poštuje određeno filmsko djelo da bi bilo prigodno za nastavu stranog jezika.

Kako primjećuje Claire Kramsch:

„Foreign language education has made great efforts to decenter the language teaching enterprise away from the authority of the teacher, the textbook, the literary canon, the academic ivory tower“. (Kramsch, 1993: 236)

Proširimo li ovu njenu rečenicu, primijenimo li je i na sam izbor (filmskih) didaktičkih sadržaja, mogli bismo reći da bi takvi sadržaji trebali biti što je više moguće prijemčivi studentima, ne zazirati od zabavnog karaktera i izbjegavati pretjeran akademizam. Od velikog je značaja „la scelta di materiali 'risonanti' rispetto al vissuto degli studenti“¹⁴ (Torresan, 2007: 27). Zato je prije pokretanja kursa važno porazgovarati sa studentima, dati im mogućnost da izraze svoje mišljenje o tome

¹³ „Pažnja može [...] biti na času održana putem:

- novine *input*-a, koja se oslanja na prirodnu radoznalost subjekta, iako će takva novina dovesti samo do trenutnog rasta pažnje, ako onda ne bude usvojena na nivou ličnih interesovanja; [...]
- umješnosti i interakcije učesnika procesa komunikacije“.

¹⁴ „izbor 'rezonantnih' materijala u odnosu na životno iskustvo studenata“

kakav bi film (sadržajno, idejno, čak i estetski) željeli gledati; gotovo izvjesno, radiće se o naslovima u kojima se studenti mogu „prepoznati“, koji su bliski njihovom prethodnom gledalačkom iskustvu. Radi se, dakle, o ostvarenjima koja, u svrhu obavljanja svoje didaktičke zadaće, ne moraju nužno posjedovati visoku umjetničku vrijednost.

6. Jezik filma

Govoreći o jeziku filma, s pravom se možemo upitati u kojoj mjeri ga možemo smatrati pisanim, a u kojoj mjeri govornim jezikom. Mogli bismo reći da se radi o pisanom jeziku jer, gotovo uvijek, film nastaje od određenog pisanog scenarija, koji je njegova polazna tačka; sa druge strane, subjektivna interpretacija glumaca može često dovesti do određenih improvizacija, manjih ili većih nepodudarnosti u odnosu na originalni tekst, koja za posmatrača kojem taj jezik nije maternji može biti krucijalno. Dok je u dijalozima ova situacija, u većoj ili manjoj mjeri, prisutna, ostali oblici filmskog diskursa, deskripcija, monolog i naracija, uspijevaju lakše izbjeći ovu, uslovno rečeno, proizvoljnost, jer u njima ličnosti, *de facto*, isključivo čitaju pisan tekst u *off*-u, odnosno ne izgovaraju ga direktno ispred kamere. Adekvatnost dijaloga, više od ostalih oblika, zavisi i od brzine govornog jezika, koji je uvijek spontan i „živ“, ali je donekle (baš zbog te prirodnosti) ograničavajući za nematernjeg govornika.

Pored svega navedenog, govorni jezik u filmu je obično prepun idioma, koji se u datom kontekstu prepoznaju kao validni i čiju pravu upotrebu student može razumjeti tek njihovim stavljanjem u određen kontekst, pri čemu se oni upravo preko ovog medija ostvaruju i upotrebljavaju na najsugestivniji način.

7. Upotreba filma na času / Prijedlozi aktivnosti vezanih za film kao nastavno sredstvo

U literaturi se pravi razlika između pojmova „*apprendimento*“ (u značenje učenja, ovladavanja znanjem; podrazumijeva racionalan, ciljan i planski proces, čiji se rezultati, ukoliko se ne obnavljaju, memorišu na mnogo kraći vremenski period, a takođe se i aktiviraju mnogo sporije) i „*acquisizione*“ (koje pak ukazuje na „sticanje“ određenih sposobnosti i spontano, neplansko i nesvjesno usvajanje određenih sadržaja; veže se za dugoročnu memoriju učenika) (Balboni, 2008a: 29). Za drugi termin se najviše i vežu mogućnosti filma kao nastavnog sredstva, koje se, osim verbalnim i pisanim, služi i vizuelnim kodeksima i na taj način omogućava učenicima upravo mogućnost spontanog usvajanja kako komunikativnih sposobnosti tako i gramatičkih struktura. Tako film, ukoliko kombinovan i adekvatno prilagođen nivoima poznavanja jezika učenika kroz vježbe dopunjavanja, itd., pruža mogućnost postojanja oba procesa, „učenja“ i „usvajanja“.

Kako koristiti film na času? Na koji način vršiti projekciju? Odgovori na ova pitanja zavise prije svega od naših didaktičkih ciljeva, ali i od nivoa poznavanja jezika samih studenata. Po tabeli Zajedničkog evropskog okvira za žive jezike (čiji je akronim na engleskom jeziku CEFR, od *Common European Framework of Reference for Languages*) koji, uostalom, među najvažnije ciljeve postavlja upravo poboljšanje nivoa komunikacije, zatim nalaženje prigodnijih načina usvajanja stranih jezika i, što je možda i najvažnije, njegovu primjenu u praksi, nivoima A1 i A2 pripadaju početnici, koji su u stanju na stranom jeziku razumjeti i koristiti svakodnevne izraze i jednostavnije rečenične konstrukcije kako bi zadovoljili određeni komunikacijski minimum, poput prezentacije ili, recimo, snalaženja u prostoru. Nasuprot tome, najvišem nivou vladanja jezikom (koji su u tabeli označeni sa C1 i C2) pripadaju kandidati koji mogu shvatiti i koristiti kompleksne i apstraktne argumente i tekstove. Oni se smatraju „samostalnim“ kandidatima, dok se između ova dva nivoa nalaze tzv. „napredni“ kandidati (označeni sa B1 i B2). Ipak, ako uzmemo u razmatranje krajnje tačke ovog spektruma (A1/A2 i C1/C2) možemo reći da se jedan film može uspješno koristiti i za jedne i za druge, pri čemu postoje razlike u pripremanju i prezentovanju materijala, kao i izboru određenih segmenata kao i aktivnosti vezane za taj segment za različite nivoe poznavanja jezika.

Za kandidate početnike obično je prikladno izvršiti podjelu filma na kraće segmente, od kojih svaki može da stoji kao zasebna cjelina. Pri tome je bolje da oni ne prelaze dužinu od nekoliko minuta, kako ne bi došlo do prezasićenja informacijama i, prije svega, kako bi se, u sklopu jednog časa, koji je uvijek strogo vremenski ograničen, taj izabrani segment mogao pogledati više puta. S druge strane, gotovo samostalni kandidati naprednih nivoa su svakako najviše u stanju da u kontinuitetu prate i duže segmente filma u kojima i dijalozni imaju veoma bitnu ulogu.

O nivoima poznavanja jezika moramo voditi računa i radi održavanja motivacije studenata, kako se gledanje filma, kao pretpostavljena neuobičajena, pa čak i zabavna aktivnost ne bi približila standardizovanim aktivnostima koje se uobičajeno izvode tokom časa i koje studenti uglavnom percipiraju kao neradu obavezu. Greška koja bi se ovdje najprije napravila je neprilagođenost filmskog sadržaja i pratećih didaktičkih aktivnosti nivou poznavanja jezika studenta, koji bi takve sadržaje onda mogli percipirati kao zamorne i nepoželjne.

Ukoliko uz gledanje filma praktikujemo vježbe usmenog i pisanog izražavanja, možemo reći da on može imati funkciju sličnu uobičajenim didaktičkim sredstvima, npr. pisanom tekstu. Jedna od osnovnih karakteristika takvih tekstova jeste određena njihova egzemplarnost, reprezentativnost, kojom ukazuju na određene svakodnevne životne realije (npr. situacije kakve su „u prodavnici“, „u hotelu“, „na autobuskoj stanici“, itd.), istovremeno pružajući odgovarajuće mogućnost ovladavanja gradivom (uključujući gramatiku) koja je predviđena nastavnim planom i programom.

Pripadnost određenim nivoima skale CEFR-a diktira i sposobnost praćenja i razumijevanja prije svega dijaloga, pa u vezi s tim možemo govoriti i o karakte-

ristikama govornog jezika. Iako se može govoriti o tendenciji upotrebe standardizovanog govornog jezika u filmovima, zastupljenost velikog broja dijalekata/regionalizama ili brzina govornog jezika može znatno otežati percepciju filma za kandidate nižih nivoa. S druge strane, za napredne kandidate izdvajanje i prepoznavanje regionalizama ili dijalektizama dovodi do sve većeg približavanja ostvarivanju onoga što smo označili pojmom „kulturni relativizam“. Tako Paolo Pettinari u svom tekstu *Il film come libro di testo* navodi slučajeve prepoznavanja dijalektizama ili regionalizama, kao i nalaženja odgovarajućih leksičkih ekvivalentata u standardizovanom jeziku, od strane studenata nivoa višeg od A1/A2 (Pettinari, 2000–2001: 20).

Jasno je da se određene didaktičke aktivnosti moraju posebno prilagođavati studentima u zavisnosti od njihovog nivoa znanja jezika, pa i godina starosti. Aktivnosti bismo uslovno mogli podijeliti na one koje prethode gledanju filma i one koje se odvijaju poslije projekcije. U svakom slučaju, sve aktivnosti bi trebale biti organizovane tako da studenti mogu i prije i poslije biti u mogućnosti izraziti određeno mišljenje, koristiti vokabular i razvijati maštu. U prvu grupu aktivnosti bismo mogli ubrojati: inicijalni *brainstorming*, izdvajanje ključnih riječi određenog segmenta, dijelova filmskih diskursa (dijalog, monolog, descripcija, naracija), proizvoljno dovršavanje priče upotrebom dobro poznatog vokabulara nakon odgledanog jednog segmenta filma, itd. Posebno se prilikom sprovođenja posljednje aktivnosti može računati na razigranost i maštu učenika ukoliko se, niti mora pozivati na nešto što je strogo poznato/određeno. Jasno, u zavisnosti od didaktičkih ciljeva, može se vršiti projekcija samo jednog isječka filma, ili pak dužih segmenta, sa zvukom ili bez zvuka; rekonstrukcija dijaloga. U drugu grupu aktivnosti bismo mogli ubrojati pisanje sastava ili kritike o cijelom filmu, diskusije na času, dramaturgiju djela, itd. Naravno, u pitanju je uslovna podjela, koja u pravoj mjeri zavisi od konkretnog slučaja i odluka koje predavač treba da donese, sam ili u dogovoru sa studentima.

Zaključak

Film u didaktici stranih jezika predstavlja specifično nastavno sredstvo čiji jezik možemo tretirati kao zaseban vid jezika, koji poseduje i osobine govornog i osobine pisanog jezika, ali koji je razvio i posebne specifičnosti uz pomoć kojih može poslužiti sprovođenju različitih didaktičkih aktivnosti tokom usvajanja stranog jezika. Izborom odgovarajućeg filma i pratećeg didaktičkog materijala, prilagođenim studentima, znatno se mogu unaprijediti morfološki, sintaksički i semantički aspekti stranog jezika, ali i pozitivno uticati na povećanje motivacije studenata pri njegovom izučavanju.

Literatura

Štampane monografske publikacije

Balboni, Paolo E. 2008a. *Le sfide di Babele. Insegnare le lingue nelle società complesse*. Torino: UTET Università.

Balboni, Paolo E. 2008b. *Fare educazione linguistica. Attività didattiche per italiano L1 e L2, lingue straniere e lingue classiche*. Torino: UTET Università.

Hofstede, Geert. 2003. *Cultures and Organizations: Software of the Mind. Intercultural Cooperation and its Importance for Survival*. London: Profile Books.

Klajn, Ivan. 2003. *Italijansko-srpski rečnik*. Beograd: Nolit.

Kramsch, Claire. 1993. *Context and culture in language teaching*. Oxford: Oxford University Press.

Risager, Karen. 2006. *Language and culture: Global flows and local complexity*. Clevedon: Multilingual Matters.

Risager, Karen. 2007. *Language and culture pedagogy: from a national to a transnational paradigm*. Clevedon: Multilingual Matters.

Članci iz zbornika

Capasso, Danilo. 2002. Alcuni consigli strutturali per l'attivazione di un corso di lingua italiana come lingua straniera, in P. Guaragnella (a cura di). *Cultura italiana, Educazione linguistica, Università europee*. Lecce: Pensa Multimedia, 259–274.

Cardona, Mario. 2002. L'errore linguistico in una prospettiva umanistico-affettiva, in P. Guaragnella (a cura di). *Cultura italiana, Educazione linguistica, Università europee*. Lecce: Pensa Multimedia, 201–223.

Favaro, Graziella. 2008. La lingua forma la cultura che forma la lingua, in F. Caon (a cura di). *Tra lingue e culture: per un'educazione linguistica interculturale*. Milano: Bruno Mondadori, 35–50.

Rella, Angelo. 2002. Sull'insegnamento della lingua e della letteratura italiana a Stettino, in P. Guaragnella (a cura di). *Cultura italiana, Educazione linguistica, Università europee*. Lecce: Pensa Multimedia, 113–122.

Prilozi sa interneta

Celentin, Paola e Serragiotto, Graziano. 2000. *Didattica dell'italiano in prospettiva interculturale*, Dostupno na: http://venus.unive.it/italslab/modules.php?op=modload&name=ezcms&file=index&page_id=277 za master Itals, Università Ca' Foscari, Venezia [10. 08. 2011].

Celentin, Paola, 2007, *Analisi delle interazioni comunicative e glottodidattica*, Dostupno na: http://venus.unive.it/italslab/modules.php?op=modload&name=ezcms&file=index&page_id=277 za master Itals, Università Ca' Foscari, Venezia [04. 08. 2011].

Common European Framework of Reference for Languages, Dostupno na: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf [08. 09. 2011].

- Daloiso, Michele. 2007. *Aspetti neuro-psicologici dell'apprendimento delle lingue*, Dostupno na: http://venus.unive.it/italslab/modules.php?op=modload&name=ezcms&file=index&page_id=277 za master Itals, Università Ca' Foscari, Venezia [12. 06. 2011].
- Mezzadri Marco. 2007. *Il Quadro Comune Europeo e l'italiano L2/LS*, Dostupno na: http://venus.unive.it/italslab/modules.php?op=modload&name=ezcms&file=index&page_id=277 za master Itals, Università Ca' Foscari, Venezia [08. 09. 2011].
- Pavan, Elisabetta. 2007. *Didattica dell'italiano LS in prospettiva interculturale*, Dostupno na: http://venus.unive.it/italslab/modules.php?op=modload&name=ezcms&file=index&page_id=277 za master Itals, Università Ca' Foscari, Venezia [16. 08. 2011].
- Pettinari, Paolo. 2000–2001. *Il film come libro di testo. E' possibile insegnare l'italiano L2 guardando un film?* Tesina di fine corso. Università Ca' Foscari di Venezia. Corso ITALS livello avanzato, Dostupno na: <http://www.emt.it/italiano/teoria.html> [19. 05. 2011].
- Puntil, Donata. 2001–2001. *L'utilizzo didattico del video nella classe di italiano L2: un'unità didattica basata sul film Le fate ignoranti di Ferzan Ozpetek*. DILM Corso di perfezionamento in didattica delle lingue moderne, Università degli studi di Bologna, Dostupno na: <http://www.emt.it/italiano/teoria.html> [19. 05. 2011].
- Scarpa, Arianna. *Proposte per l'uso didattico di un film: Uomo d'acqua dolce di Antonio Albanese*, Dostupno na: <http://www.emt.it/italiano/teoria.html> [19. 05. 2011].
- Torresan, Paolo. 2007. *Imparare ad imparare: metacognizione e strategie di apprendimento*, Dostupno na: http://venus.unive.it/italslab/modules.php?op=modload&name=ezcms&file=index&page_id=277 za master Itals, Università Ca' Foscari, Venezia [24. 07. 2011].

Elektronska izdanja

- Capasso, Danilo. 2011. Teaching Italian as a Foreign Language. The Experience at the University of Banja Luka. In Azamat Akbarov (ed.) *1st International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics (FLTAL'11)*. CD-ROM. Sarajevo: International Burch University, 307–321.

Dejan Malčić

FILM AS EDUCATIONAL MEANS

Summary: Film as educational means has been used in the international didactic practice for quite some time. Based on a few texts that theoretically examine its use, as well as on personal experience regarding these types of lectures, this paper tries to answer the question of what makes this (relatively) new approach “applicable”; also, what are its advantages and disadvantages.

Some of the aspects considered in the paper are:

- necessary language levels for using a film as educational means;
- ways to project a film, student's motivation and its durability;

- the term *languaculture* and its meaning: interrelation between culture and language, as a unique and inseparable system of didactic practice;
- film's utilitaristic aspect: simulation of real life and everyday situations and its adaptation to the students;
- speed and other characteristics of spoken language: the presence of standardized language and dialects/regionalisms

Key words: film, language levels, motivation, languaculture, simulation of "reality", spoken language in a film